

Phần Thưởng Quý Báu

Truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Hoa

Cuộc phỏng vấn với ông Howard giám đốc nha Điều hành Hệ thống Điện (“ĐHHTĐ”) ngắn và đơn giản đến không ngờ. Ông hỏi tôi dăm ba câu vô thưởng vô phạt đại loại như “Anh thấy Bismarck thế nào?” rồi đưa tôi vào giới thiệu với nhân viên trực trong Trung tâm Điều hợp Điện năng. Xong, ông biểu tôi về bàn giấy ở sở Truyền Điện, lấy đồ đạc và hồ sơ cá nhân, và mang sang bàn giấy đặt cạnh anh bạn Dennis. Bàn giấy mới đã sửa soạn sẵn với đủ thứ dụng cụ văn phòng, số điện thoại nhánh của tôi cũng chuyển sang điện thoại ở đây. Vậy là tôi thuyên chuyển đến nhiệm sở mới.

Quỳnh Châu bế cu Mạc đứng đón tôi ở cửa, nàng nhận ra nét mặt hân hoan của tôi,

“Ba cu Mạc hôm nay được *Mỹ nhân* ban phát cho nụ cười xinh đẹp tuyệt vời hay sao mà mặt tươi rói như hoa mười giờ mới nở?” Nói “*Mỹ nhân*,” nàng ám chỉ một cô gái người Mỹ.

“Hôm nay anh chồng đẹp *chai* (traí) của em đứng đầu danh sách tuyển chọn và chuyển sang làm *job* mới ở nha Điều hành Hệ thống Điện,” tôi làm bộ vênh váo trả lời.

“Chồng em giỏi quá! Có bao nhiêu người xin làm?”

“Chỉ một mình anh thôi, hì hì. Bọn Mỹ thấy bản mô tả nhiệm vụ đòi hỏi khả năng tính toán và nghiên cứu là le lười chạy dài, ông *sếp* mừng hóm như bắt được vàng khi thấy anh nhào *dzô*,” thấy nàng mắc lõm, tôi cười đắc ý.

“Cu Mạc coi ba giỏi không nè, vừa đứng đầu sổ vừa đứng chót bẹt,” nàng nhẹ nhàng trả đũa rồi đưa má cho tôi hôn, “Dầu sao em cũng mừng chồng có công việc vừa ý.”

Sáng hôm sau, tôi đứng xếp hàng ngoài cửa văn phòng ông Howard chờ trình diện vì ông rất bận rộn, nhân viên ra vào tấp nập. Ông trạc ngũ tuần, thân hình vạm vỡ, và dáng đi mạnh bạo. Hàng râu mép màu muối tiêu rậm và giọng nói ồm ồm khiến ông mang dáng dấp thợ thuyền hơn là giám đốc kỹ thuật. Trông thấy tôi, ông chấm dứt thảo luận với người đang ở trong văn phòng và vẫy tay gọi tôi vào. Tôi rụt rè ngồi vào chiếc ghế trước bàn giấy,

“Tôi tự hỏi hôm nay ông đã sẵn sàng giao cho tôi dự án mới chưa.”

“Anh có thuốc lá đó không? Cho tôi hút *cà* một điếu,” ông hơi bối rối, “Bà vợ không cho hút thuốc, sợ tôi chết trước bà ấy.”

Tôi đưa bao thuốc lá cho ông Howard rút một điếu và cười thầm: Ông *sếp* bị vợ ra lệnh chỉ được hút thuốc *OP's* (đọc giống như “opeez”). “*OP's*” là chữ viết tắt của “Other People’s” tức là thuốc lá của người khác, nhưng đọc lên tựa như “opium” là thuốc phiện, nghe . . . oai hơn. Lối nói giễu ấy chẳng khác gì câu “ca dao” của dân Sài gòn,

Ra đi vợ đã dặn rằng,

Thuốc chùa thì hút, thuốc mua thì đừng.

Vài tuần sau tôi biết mình lầm: Áp lực công việc khiến đầu óc ông Howard căng thẳng, và ông thấy cần hút thuốc để lòng bớt bồn chồn. Sau năm bảy lần hút *cà* (tiếng Anh nói là “*bump a cigarette*”), ông mua trả tôi bao thuốc lá mới nguyên. Ông ngập ngừng,

“Có quá nhiều dự án muốn thực hiện, nhưng tôi chưa có thì giờ sắp xếp cái nào nên làm trước. Tạm thời, anh làm việc với Dennis và Gerri, xem họ cần giúp gì không.”

Dennis có bằng cao học, chuyên về điện toán, hai năm trước được Công ty Tiện ích Montana-Dakota (MDU) thuê để thiết trí và điều hành các chương trình điện toán dùng cho hệ thống điện lớn, và không qua sự “huấn luyện” của ông Bill ở sở Truyền Điện như tôi và phần lớn các kỹ sư khác. Trong nhóm kỹ sư nha ĐHHTĐ, Gerri là người thâm niên nhất và đã làm việc cho MDU sáu, bảy năm nay. Dáng anh cao ráo, mặt trắng trẻo, giọng nói trong và cao, và bộ tịch dịu dàng như phụ nữ. Ngoài nhiệm vụ ở công ty, anh là chủ tịch một ủy ban quan trọng của Tổ hợp Điện lực Vùng Trung-Lục địa gọi tắt là MAPP mà MDU là hội viên.

Tôi ở văn phòng ông Howard ra thì đến giờ nghỉ giải lao. Gerri đang nói chuyện điện thoại viễn liên nên chỉ có tôi và Dennis xuống câu lạc bộ uống cà-phê. Tôi thuật lại lời ông *sếp*, Dennis chán nản lắc đầu,

“Nói về cá nhân, Howard là người tử tế và đáng mến, nhưng nói về khả năng làm *sếp*, ông là người bất tài. Hơn một năm nay, tôi và Gerri cố gắng giữ nha mình *cho nổi lên khỏi mặt nước*, nhưng thường thất vọng và bực bội.”

“Nếu ông không đủ tài, tại sao công ty bổ nhiệm vào chức vụ giám đốc?” tôi ngạc nhiên.

“Trước đây Howard là giám đốc sở Trạm Biển Thế, giỏi xây cất trạm biển thế. Năm ngoái, ông giám đốc nha Điều hành Hệ thống điện mất đột ngột vì bệnh ung thư, công ty không có ai hoàn toàn đủ khả năng thay thế, và Howard là vị giám đốc kỹ thuật thâm niên có uy tín và khả năng lãnh đạo nhất. Một phần muốn làm ơn cho MDU và một phần đánh giá quá cao kinh nghiệm thực hành của mình, ông nhận chức vụ này mà không biết mình lạc bước vào khu rừng rậm không có lối ra.”

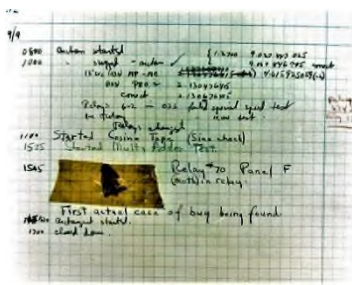
Tôi không mấy quan tâm đến điều Dennis kể lể. Trong những năm đi dạy học, tôi quen làm việc một mình một núi. Soạn bài, viết bài giảng, dạy sinh viên, và ngay cả thiết lập phòng thí nghiệm, có bao giờ tôi dựa vào sự hướng dẫn của *sếp* đâu. Theo lời khuyên của Dennis và Gerri, tôi học hỏi phương cách điều hành hệ thống điện và đồng thời giúp Dennis thiết lập kho dữ kiện dùng cho các chương trình điện toán. Dữ kiện cần thiết là các đặc tính về điện của những thành phần trong hệ thống điện là đường dây truyền điện cao thế, trạm biển thế, và nhà máy phát điện.

Nhờ kinh nghiệm làm việc ở sở Truyền Điện, tôi truy cập dữ kiện thô của các thành phần đó không mấy khó khăn. Tính toán những đặc tính cần dùng lại dễ dàng hơn vì đó là *nghề của chàng*. Tôi chia hệ thống điện thành nhiều khu vực nhỏ, phác họa sơ đồ mỗi khu vực và ghi đặc tính của các thành phần, nhờ họa viên vẽ đúng mẫu mực, viết thêm chỉ dẫn về phương pháp tính toán, và sau cùng gửi xuống xưởng in, in thành tập sách. Tập sách này là tài liệu kỹ thuật đầu tiên trình bày đầy đủ chi tiết của toàn thể hệ thống điện MDU; tôi phổ biến đến các kỹ sư điện trong công ty để khi cần họ có thể tự tính toán mà không cần gọi nha ĐHHTĐ.

Có đủ dữ kiện, Dennis chạy thử chương trình FORTRAN tính dòng điện nhiễu loạn trong trường hợp một dây dẫn điện (một *pha* trên đường dây truyền điện ba *pha*) bị đứt rơi xuống đất, hay chạm vào dây dẫn điện khác. FORTRAN (do “Formula Translation” nghĩa là phiên dịch công

thức) là ngôn ngữ thảo chương đặc biệt được công ty International Business Machines (IBM) đưa ra vào thập niên 1950 và dùng để tính toán trong các áp dụng khoa học và kỹ thuật. Không may cho anh, máy điện toán không cung cấp kết quả mong muốn: trị số tính được hoặc quá lớn, hoặc quá nhỏ. Dennis loay hoay cả tuần lễ mà không tìm ra nguyên nhân gây ra sai lầm. Anh là chuyên viên FORTRAN duy nhất của công ty, không ai giúp được anh.

Nhìn vẻ mặt tuyệt vọng của Dennis, tôi *xăm mình* tình nguyện giúp anh *debug*. Trong ngôn ngữ điện toán, “debug” là lùng kiếm chỗ sai trong chương trình điện toán, và “bug” nghĩa đen là con bọ, là chỗ sai ấy. Hai chữ này bắt nguồn từ một chuyện vặt xảy ra ở phòng Thí nghiệm Tính toán của Đại học Harvard vào tháng Chín năm 1947. Khi một chương trình điện toán trong bộ máy điện toán Mark II chạy sai, nhân viên điều hành khám phá ra lý do là con bọ chết nằm trong mạch điện, và xác con bọ được dán vào sổ lịch trình công tác của phòng thí nghiệm. Từ đó, “bug” . . . chết thành tên.

Tôi chưa học FORTRAN và chưa hiểu rõ cách vận hành của bộ máy điện toán chính (duy nhất) của công ty, nhưng đã từng là chuyên gia hàng đầu về mạch điện. Chương trình FORTRAN của Dennis làm một phép tính không có gì phức tạp, nhưng vì áp dụng vào một hệ thống điện lớn nên phải tuần tự làm hàng ngàn, có khi hàng vạn con tính nhỏ để tới kết quả. Năm tôi học đệ tứ niên trường kỹ sư, thầy Nhật dạy môn Kỹ thuật Điện cho một bài toán tương tự để làm bài thi cuối khóa. Tôi biểu Dennis sửa đổi chương trình FORTRAN để có thể in ra các trị số trung gian và chạy chương trình với trường hợp đơn giản nhất. Anh dùng xe đẩy, đẩy về cho tôi một chồng bản in điện toán cao hơn nửa thước, và nhìn tôi với đôi mắt nghi ngờ,

“Đây anh, chúc may mắn, *Ba Hoa*.”

“Tôi mà thành công, anh phải đãi tôi uống cà-phê nguyên tháng đấy,” tôi rần làm ra vẻ tự tin.

Giống như thời đi học, tôi tỉ mỉ vẽ mạch điện, miệt mài làm tính bằng tay (tiếng Anh nói tính bằng “long hand,” nghĩa đen là “bàn tay dài”), và thận trọng kiểm chứng từng bước. Một tháng sau, tôi cùng Dennis lần từng dòng một trên bản in và so sánh với trị số tính bằng tay. Khi dò quá ba phần tư chồng giấy, chúng tôi tìm ra điểm trên bản in bắt đầu khác biệt với phép tính của tôi, và nhờ đó Dennis xác định đúng chỗ *bug* ẩn mình là một hàng mệnh lệnh không đầy đủ trong chương trình FORTRAN gần 5,000 hàng. Giai thoại “*bàn tay dài* đấu với máy điện toán” được truyền tụng khắp công ty và lan ra ngoài đến tổ hợp điện lực MAPP vì các công ty hội viên chia sẻ chương trình FORTRAN và dữ kiện để khảo sát hệ thống điện của toàn tổ hợp.

Ông Howard bằng lòng về sự thành tựu của tôi và để tôi tự do học hỏi, phối hợp công việc với Dennis và Gerri, và nhất là làm việc theo ý mình. Mỗi khi tôi có việc vào văn phòng gặp ông là ông hỏi chuyện dai dẳng dứt không ra, sau khi hút ké điếu thuốc lá. Tôi giao hẹn với Dennis, đến giờ nghỉ giải lao mà tôi còn “kẹt” thì *cứu bồ* bằng cách đứng ngoài cửa ra dấu cho tôi đi ra.

Một hôm, khi tìm cách phân loại các thứ giá thành để dùng trong chương trình FORTRAN lượng giá các giải pháp xây dựng khác nhau, tôi bí, bèn vào gặp ông Howard hỏi. . . mặc may. Ông không hiểu câu hỏi của tôi, nhưng để ra ba ngày liền kéo lê tôi đi khắp nơi, từ nha Sản Xuất, đến nha Kế toán, nha Ngân quỹ, phòng Nhân viên, phòng Thuế vụ, v.v. để tôi vấn kế các vị giám đốc. Họ ra tài thuyết trình dông dài về công việc và quan điểm của họ, nhưng không ai trả lời tôi thỏa đáng và sau đó tôi được tiếng khen “*sharp cookie*” – anh chàng tinh nhanh – vì đã đặt câu hỏi và chịu trận đứng nghe. Đi ba ngày *đàng* mà không học được *sàng khôn* nào vì tôi đã nghĩ ra giải đáp trong vòng hai tiếng đồng hồ đầu tiên của ngày đầu.

Năm 1981, ông Howard về hưu; Gerri được thăng lên chức giám đốc, để tôi tự do như trước, và nhiệt tình ủng hộ các công tác tôi đề ra. Dennis dành hết thì giờ coi sóc một hệ thống điện toán mới gọi là SCADA nối Trung tâm Điều hợp Điện năng với thành phần của hệ thống điện để kiểm soát và thu thập dữ kiện, anh chuyển hẳn nhiệm vụ hoạch sách (hay kế hoạch hóa) sang cho tôi. Nhiệm vụ này gồm công tác tiên đoán mức tiêu thụ điện của khách hàng và hoạch định các đường dây truyền điện và nhà máy phát điện tương lai.

Ngày đêm tôi hăng say nghĩ ra và đề nghị những dự án mới mà trước đây chưa ai có thì giờ hay khả năng nghĩ tới. Tôi thiết lập phương pháp khảo sát, viết chương trình FORTRAN, viết cẩm nang sử dụng, và phổ biến rộng rãi đến các kỹ sư trong công ty. Tôi cầm đầu một nhóm nhân viên thực hiện các cuộc nghiên cứu kế hoạch định kỳ mà trước đây khi cần MDU phải thuê công ty cố vấn bên ngoài làm, và ấn hành các phúc trình kỹ thuật đầy đủ và nghiêm túc để đệ trình lên cơ quan chính phủ và công bố cho khách hàng hiểu rõ kế hoạch dài hạn của MDU. Tất cả đều là đầu tiên trong lịch sử công ty.

Đầu năm 1990, trong một buổi họp hàng tuần của ban tham mưu, ông Wally thông báo tên nha ĐHHTĐ sẽ chính thức có thêm chữ “Hoạch sách” và đổi thành “Điều hành và Hoạch sách Hệ thống Điện” để phản ảnh trung thực nhiệm vụ của nha. Anh bạn Charlie giơ tay hỏi đùa,
“Có phải chữ ‘Hoạch sách’ trong tên mới còn có nghĩa là ‘Ba Hoa’?”

Mọi người cười ồ lên. Ông Wally cũng cười,
“Suyt, suyt! Anh nói nhỏ chứ, có người nghe được sẽ đòi tôi tăng lương lớn bây giờ!”

Hai câu nói đùa ấy là *phần thưởng quý báu* nhất dành cho tôi trong gần nửa thế kỷ đi học, đi dạy, và hành nghề kỹ thuật điện. Cuộc đời nghề nghiệp của tôi xem ra không tệ.

Nguyễn Ngọc Hoa
Ngày 27 tháng Giêng, 2021